

Særnummer 21, Februar 2020

”Vejnavne i Lundby”

Foreningen Svend Gønge

Stiftet onsdag den 12. juni 2008

Pro honore patriae

Vejnavne i Lundby

I Fotobogen, Sydsjælland - i Gøngenhøvdingens fodspor, findes denne sammenstilling af de 11 vejnavne i Lundby, som har noget at gøre med gøngerne.

Alle foreningens medlemmer mfl. kan måske ikke huske, hvem de enkelte personer/figurer var, så vi har i denne artikel udarbejdet en lille beskrivelse af dem, herunder hvem der i virkeligheden har levet (historiske personer) og hvem der kun optræder i Carit Etlars romaner ”Gøngenhøvdingen” og ”Dronningens Vagtmeister” (fiktive personer).

Endvidere kan man måske også undre sig over, hvorfor disse vejnavne er placeret i Lundby Stationsby og ikke i Gammel Lundby. Det var dog i sidstnævnte, hvor Svend havde sine sidste år.

Abelsvej

Abel er en af figurerne i Carit Etlars roman ”Gøngenhøvdingen”, men han er ikke en historisk person.

Abel er væbner Ib Abelsøns far og selv gønge, men på et tidspunkt bliver han træt af, at Svend ikke betaler ham og andre gønger det, Svend har lovet – eller giver dem tøj eller nok at spise. Han forlanger derfor en anden leder af gøngerne, men kan, da det kommer til stykket, alligevel ikke pege på nogen anden eller bedre end Svend, så han falder til føje.

Abel ender med at blive skudt af den svenske kaptajn Manheimer, da han ene mand lister sig over på Gjorslev, mens de andre gønger ligger udenfor voldgraven. Men denne episode bliver begyndelsen til enden på kaptajn Manheimers liv, da han beslutter sig for at flygte med sine folk – og hvor kapellan Tange i stedet for at fire ham helt ned på ydersiden af borgmuren binder ham fast, så han hænger frit i luften, hvor han bliver et godt mål for gøngernes sikre skud.

Derved går Kulsoens spådom i opfyldelse, nemlig, ”at Manheimer hverken ville komme til at dø i vandet eller på landet”.

Ane Mariesvej

Ane Marie er Svend Gønges hustru i romanen ”Gøngenhøvdingen”, mens vi ikke kender meget til Svends historiske kone.

Ane Marie er klædt som bondekone, iført egnens almindelige dragt. Ved sin side har hun sønnen, en lille, lyshåret dreng. Konens ansigt havde grove træk, der udtalte en fast og bestemt vilje, men som tillige vidnede om gennemlevede sorger og modgang.

Ane Marie er søster til væbner Ib og Soffi, som tjente hos Kaj Lykke og senere hos fru Kirsten på Ørremandsgaard (Øremandsgård).

Ane Marie havde også tjent hos Kaj Lykke, men da hun nægtede ham sin gunst, måtte hun bort og blev gift med Svend Gønge.

Boelsvej

Boel Ebbesdatter kaldes også Kulsoen. Hun optræder kun i romanerne "Gøngenhøvdingen" og "Dronningens Vagtmester" – og er ikke nogen historisk person.

Sagnhistorien fortæller, at Svend Gønge havde et opgør med en kvindelig kulsvier kaldet Kulsoen. Kulsviernes job var hårdt, de arbejdede med at lave træ om til kul ved hjælp af tørdestillation. Folk var ofte bange for kulsvierne, da de var helt sorte i ansigtet.

Kulsoen er en fiktiv person, som indtager en central rolle i Carit Etlars romaner, hvor hun jo er lidt af en heks. Hun fraterniserer med svenskerne og Kaptajn Manheimer, den tyske lejesoldat. Begge vil gerne have fingrene i Svend Gønge, dels på grund af de penge, svenskerne har udsat på Svends hoved, dels har hun måske også et regnskab fra ungdomstiden at skulle have gjort op? Hun snyder og narrer alle de mennesker som hun kan komme til. At stjæle føler hun vel nærmest er hendes ret!

Hvorfor er hun blevet sådan? Livsvilkårene kan bære en væsentlig del af skylden. Hun har en udelig, måske syg mand Tam og flere børn at forsørge. Hun var vel lidt frakkere og modigere end de fleste kvinder, og ydmyg var hun i hvert fald ikke. Hun ønskede ikke at bede nogen om hjælp, hun gjorde sig hård, men hun måtte jo også nogle ture i "Tårnet", fangehullet i Vordingborg. Gåsetårnet!

Gøngevej

"Gønger" kaldes i romanerne "Gøngenhøvdingen" og "Dronningens Vagtmester" alle de folk, der sluttede sig til Svend Poulsen og deltog i de mange overfald på den svenske besættelsesmagt.

"Snaphaner" er en mere officiel, men samtidig nedsættende, betegnelse for de folk, der med Svend Poulsen deltog i de mange partisanangreb under Svenskekrigen. Snaphaner var oprindeligt en nordisk benævnelse på landevejsrøvere og fredløse. Svenskerne brugte ordet om alle, der kæmpede på danskernes side uden at tilhøre den regulære danske krigsmagt. Dermed kom ordet til at betegne ikke kun de egentlige snaphaner, men også – og

især – friskytterne.

Snaphane er en oprindelig betegnelse for en bestemt "hurtig" type flintlås på de bøsser, som de danske frihedskæmpere benyttede i deres partisanekrig. Når man gør en bøsse klar til at fyre, spænder man "hanen". Bøsserne udmærkede sig også ved at være robuste og ramme godt.

Friskytter var frivillige soldater, som samarbejdede med den regulære hær. De var militært organiserede i kompagnier, der som regel blev ledet af kaptajner og indeholdt både dragoner og officerer som kvartermestre, vagtmestre, kornetter og løjtnanter.

En tredje kategori, som også kaldtes snaphaner, var deltagere i lokale bondeopbud, som blev mobiliseret for at forsvare en hjemegn mod svenske invasionstropper. Den svenske side betragtede ikke friskytterne som legitime modstandere, men som røvere og banditter. De behandlede også som fredløse og blev henrettet uden rettergang, hvis de blev pågrebet, ofte ved at blive torteret og spiddet på pæle.

Ibsvej

Den gæveste af den historiske Svend Poulsens folk var Laurids Hemmingsen, som sandsynligvis har inspireret Carit Etlar til den farverige og frygtløse Ib Abelsøn i romanerne "Gøngenhøvdingen" og "Dronningens Vagtmester".

Laurids blev født i Lyderslev på Stevns, gift i en tidlig alder, rejste hjemmefra og gjorde tjeneste hos den hidsige præst i Everdrup. Hurtigt røg de i totterne på hinanden og skiltes som uvenner. Men Laurids skaffede sig også andre fjender, der ville vidne mod ham i retten.

Han boede i Sjolte, da Svend med kongelig opfordring om at gøre fjenden al mulig afbræk og skade, drog ned over Sydsjælland og hvervede folk, der ville deltage i frihedskampen mod svenskerne. Landsbyen blev udsat for svenskernes udplyndringer, og Laurids sluttede sig til snaphanerne, og dermed var han henvist til et liv i fredløshed. En nådesløs og grusom død ventede de snaphaner, der blev fanget af svenskerne.

Ved snaphanernes angreb på Snesere Præstegård blev der dræbt 2 svenske kvartermestre og 6 ryttere, hvilket fik svenskerne op af stolene, og det lykkedes i efteråret 1659 at fange Laurids. Præsten og 12 sognemænd bevidnede, at Laurids var med snaphanerne under angrebet.

Den 25. maj 1660 blev Laurids ved Thurebygaard Ting dømt til hjul og stejle og henrettet, selv om krigen 2 dage senere blev afsluttet i København.

Svend Poulsen skrev til kongen og bad om, at den kongetro frihedskæmper blev taget ned fra stejlen – af de mennesker, der havde vidnet mod ham og dømt ham – samt begravet i kristen jord, hvilket skete.

Junker Ruds Vej

Junker Holger Rud er en fiktiv figur i Carit Etlars roman ”Dronningens Vagtmester”, som viser, hvordan datidens adel flygtede fra de steder, der blev angrebet eller belejret af svenske tropper. På mange måder lignede og levede junker Rud som landets rigeste mand på den tid, - Kaj Lykke.

Junker Rud gør i romanen sine hoser grønne overfor hofdamen Julie Parsberg, som Svend Gønge også har et godt øje til – så de er rivaler, selv om Svend tilhører en lavere stand. I løbet af romanen bliver Svend og junker Rud dog gode venner.

Junker Rud er i romanen søstersøn til fru Elsebeth Buchwald i Arnøje, som beder Svend hente familiens kostbarheder på det besatte Søholm. Det kommer der en rigtig god og spændende historie ud af.

Kaj Lykkesvej

Kaj Lykke er en historisk person, født ind i adelslægten på Gisselfeld i Sydsjælland. Han var efter faderens død i 1656 blandt Danmarks rigeste personer og levede som en stor charlatan.

I et brev omtalte han Kong Frederik III's dronning Sophie Amalie i nedsættende vendinger for at have samkvem med sit tyende. Brevet kom til hoffets kendskab, hvorefter Kaj Lykke blev anklaget for majestætsfornærmelse.

Han rejste hurtigt i landflygtighed, og blev ved en retssag dømt til at miste ære, liv og gods. Dommen blev udført "in effigie" (fravær): En stor folkemængde så den påklædte dukke blive opstillet, halshugget og lagt på hjul og stejle. En særdeles vanærende handling.

Efter 24 år i landflygtighed – og Sophie Amalies død – blev Kaj Lykke eftergivet sin udåd og vendte hjem.

Kaj Lykke blev sikkert udsat for et justitsmord i Kong Frederik III's kamp for at indføre enevælden i Danmark i 1660 – og fratage adelen det meste af dens hidtidige magt.

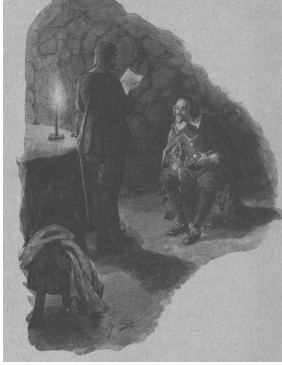
Nansensvej

Den historiske borgmester Hans Nansen, København (1598-1667) var stor-købmand, borgmester og den første præsident i København.

Efter Kong Frederik III's ønske blev Hans Nansen i 1653 udnævnt til borgmester i København

Under svenskekrigene blev Nansen en stor mand og fik genvundet borgernes

Nansen og Svend forhandler
i "Svend Gønges Hule"

tro på en dansk sejr. Ved stormen på København, 11. februar 1659, lykkedes det ham for første gang i sit liv at afskyde en pistol. Efter afslutningen på svenskekrigene og enevældens begyndelse faldt Nansens ry, men han formåede dog til sin dødsdag at være borgmester og fik af kongen flere herregårde.

Sammen med Københavns og Danmarks eneste ærkebiskop efter reformationen Hans Svane og kongens kabinetssekretær Griffenfeldt, skrev Hans Nansen den forfatning (Kongeloven) med enevælde, som Kong Frederik III indførte i 1660.

I romanen "Gøngenhøvdingen" blev Hans Nansen af kongen sendt ned for at få Svend Gønge til at bringe 50.000 Rigsdaler fra Vordingborg til København – hvilket Svend og Ib naturligvis klarede.

Pallesvej

Romanfiguren Palle var søn af Kulsoen, men ville ikke have noget med hende at gøre.

Det var en halv voksen, kraftig knøs, med et rundt og fyldigt ansigt, hvis mørkebrune hudfarve havde sin fælles grund i for meget solskin og for lidt vand. Ved første øjekast syntes dette ansigt med stridt og krøllet hår kun at røbe selvtilfredshed og enfoldighed, ved det næste så man et udtryk i disse brune og spillende øjne og et smil omkring hans fyldige læber, der tydede på kløgt, list og snildhed.

Væbner Ib blev taget til fange på Gjorslev, mens Palle bragte fru Elsebeths ejendele over voldgraven. Forud havde han sagt: "Derfor går jeg ikke over broen – jeg kryber over pælene, som står i graven fra den gamle bro."

Hønsedrengen nød, at fru Elsebeth en halv time sad ved vinduet for at følge bevægelser med en dyb og levende interesse.

Palle fortalte gøngerne om Ibs tilfangetagen, og han sendte mad med raven op til Ib på taget. Palle var også med ved Svend og gøngernes befrielse af Ib, så han var også en helt. Desværre blev han skudt på vej bort, og han døde i armene på sit store idol, Dronningens Vagtmester Ib Abelsøn.

Snaphanevej

Ordet Snaphane er oprindeligt en betegnelse for en bestemt "hurtig" type flintlås på de bøsser, som de danske frihedskæmpere benyttede i deres partisanekrig mod svenskerne. Når man gør en bøsse klar til at fyre, spænder man "hanen". Bøsserne var robuste og kunne ramme godt.

”Snaphaner” kan også være en nedsættende betegnelse for de folk, der på dansk side deltog i partisanangreb mod fjenden under Svenskekrigen.

Snaphaner var oprindeligt en nordisk benævnelse på landevejsrøvere og fredløse. Imidlertid brugte svenskerne ordet om alle, der kæmpede på danskernes side uden at tilhøre den regulære danske krigsmagt. Dermed kom ordet til at betegne ikke kun de egentlige snaphaner, men også – og især – friskytterne.

Friskytter var frivillige soldater, som samarbejdede med den regulære hær. De var militært organiserede i kompagnier. Den svenske side betragtede ikke friskytterne som legitime modstandere. De behandledes også som fredløse og blev henrettet uden rettergang, hvis de blev pågrebet, ofte ved at blive torteret og spiddet på pæle.

Lokale bondeopbud, som forsvarede en hjemegn mod svenske invasionstropper, kaldtes også snaphaner.

”Gønger”, kaldes i romanerne ”Gøngehøvdingen” og ”Dronningens Vagtmester” alle de folk, der sluttede sig til Svend Poulsen.

Svend Poulsensvej

Den historiske Svend Poulsen menes at være født ca. 1610 i Göinge herred (heraf fordanskningen - gønger) på grænsen mellem Skåne og Halland. Fra barnsben blev Svend oplært i gøngernes levevis og skulle som 8-årig overleve 3 måneder alene i skoven med gevær, krudt og jagtkniv.

Han deltog i 1625 i Trediveårskrigen i Tyskland og Holland. I 1628 var han underkorporal i fynske regiment under Holger Rosenkrantz. Da krigen sluttede i 1629 fik Svend rang som korporal ved fodfolket.

Han vendte hjem, blev gift og bosatte sig i Halland, hvor han blev bekendt med gøngelederen Bent Mogensen. Som overkorporal deltog Svend i 1644 i Horns krig ved Hallandsåsen, og dusøren på hans hoved voksede gradvis.

I 1657 var han kaptajn over en eskadron dragoner mod svenskerne i grænseegnene mellem Skåne og Halland – af svenskerne omtalt som den bortrømte, menederske borger og hallandske rebel Svend Påvelsen. Han hvervede soldater, skaffede efterretninger og tog fanger i passene på Hallands Ås, indtil svenskerne splittede kompagniet.

På Øst- og Sydsjælland kæmpede han i 1657-1658 mod svenskerne, samt ved Kronborg i august 1658. Ifølge Svends egne indberetninger til kongen om indsatsen i Sydsjælland har snaphanerne gjort det af med 3 officerer, 26 underofficerer og 184 menige, i alt 213.

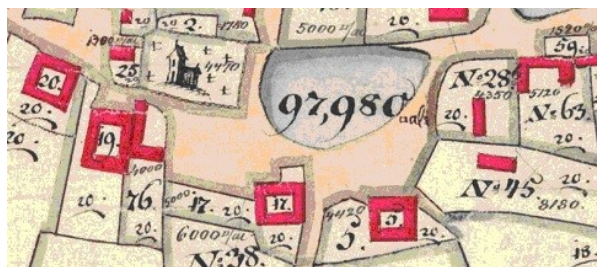
Under Stormen på København (11. februar 1659) havde Svend Poulsen kommandoen over ca. 50 partisaner, som beskyttede Nørrevold mod fjenden. Der døde næsten 200 svenskere i forsøget på at indtage Nørrevold, mens kun fem partisaner blev dræbt.

Som godtgørelse for sine udlæg under krigen fik Svend Poulsen overdraget den daværende Lundbygaard og Sneseregaarden, men han kunne ikke undvære krigerhåndværket og fortsatte som dansk spion i Skåne. I 1673 måtte han afhænde begge gårde, men fik lidt årpenge resten af livet.

Svend deltog som dansk officer i Den Skånske Krig 1675-79; han blev i 1676 major til fods og tilbød at hverve et kompagni dragoner i Skåne, men blev syg i november.

I 1679 flyttede han ind i Gildehuset i Lundby, som lå lige overfor kirken. Det menes at kunne være på matrikel 76, men kan ikke dokumenteres. Jævnfør SNS 20.

Tidspunktet for Svend Poulsens død kender vi ikke – kun at det er imellem 1670 og 1691.

Ifølge en mundtlig overlevering ligger han begravet i en stenkiste 5 alen under jorden på Lundby kirkegård ved sydsiden af kirkens kor.

Svend Poulsen efterlod sig 2 døtre, som også boede i Lundby. De havde så vidt vides ingen børn.

Den historiske person Svend Poulsen har uden tvivl været en anderledes barsk herre end den fiktive Svend Gønge, der er fremstillet i romanerne og de to filmatiseringer.

Fra Krak.dk

Foto: Jens Beck.
Tekst: John Gravesen og Gunnar Stobbe.
Tegninger : Poul Steffensen.

[Læs meget mere på vor hjemmeside.](#)